

URAD ZA USKLAJEVANJE
NA NOTRANJEM TRGU
(ZNAMKE IN MODELI)

EVROPSKI DRŽAVLJANI IN INTELEKTUALNA LASTNINA: ZAZNAVANJE, OZAVEŠČENOST IN VEDENJE

POVZETEK

URAD ZA USKLAJEVANJE
NA NOTRANJEM TRGU
(IZNAMKE IN MODELI)

EVROPSKI DRŽAVLJANI IN INTELEKTUALNA LASTNINA:
ZAZNAVANJE, OZAVEŠČENOST IN VEDENJE

V tej raziskavi so predstavljeni rezultati kvantitativne ankete, ki so bili podrobneje usklajeni in razčlenjeni glede na spoznanja, pridobljena v kvalitativni fazi, in pregled literature. Prvi del podrobnega opisa razmer opisuje evropske državljane, ki na splošno pozitivno gledajo na pravice intelektualne lastnine; prepričani so, da so pomemben steber gospodarske in družbene organizacije njihove države, ter podpirajo povezane predpise in njihovo izvajanje. Vendar rezultati tudi kažejo, da sicer res samo desetina Evropejcev odkrito priznava, da so v zadnjih 12 mesecih kršili pravice intelektualne lastnine, vendar jih več kot tretjina dopušča tako ravnanje, kadar na to gledajo subjektivno.

Protislovje povzroča dejstvo, da se ti dve prepričanji medsebojno ne izključujeta. Velika večina državljanov EU trdno podpira intelektualno lastnino, vendar kljub temu meni, da je na osebni ravni kršenje teh pravil lahko upravičeno, da se odpravijo posledice omejene kupne moči ali protestira proti gospodarskemu modelu, ki temelji na tržnem gospodarstvu in vodilnih znamkah. To očitno navzkrižje opozarja na vrzel med skupnimi načeli (v skladu s katerimi se obravnava družba na splošno) in stvarnostjo, za katero je značilen pragmatičen in verjetno bolj nase osredotočen način življenja posameznikov.

Ta nepovezanost lahko delno izvira iz nerazumevanja vrednosti intelektualne lastnine in dejstva, da po mnenju velike večine Evropejcev zaščita intelektualne lastnine ne koristi predvsem potrošnikom in državljanom, kot so sami, temveč prej poslovnim in umetniškimi elitam. Na vprašanje, kdo ima največ koristi od zaščite intelektualne lastnine, je samo 11 % državljanov EU navedlo potrošnike, manj kot 20 % pa mala in srednje velika podjetja. Po drugi strani pa je več kot 40 % anketiranih kot tiste, ki imajo največ koristi od zaščite intelektualne lastnine, navedlo velike družbe in slavne umetnike, nekaj pa tudi izumitelje.

Zato se zdi nujno prizadevanje za dokaz vrednosti, ki jo intelektualna lastnina prinaša državljanom EU v njihovem vsakdanjem življenju. To velja zlasti za mlajše generacije, ki se zelo razlikujejo od drugih starostnih skupin.

GLAVNE UGOTOVITE RAZISKAVE:

I – EVROPEJCI SO ZAVEZANI NAČELOM INTELEKTUALNE LASTNINE

Evropejci so zavezani intelektualni lastnini kot temeljni sestavini gospodarske in družbene organizacije njihove države. Izkazujejo enotno zavezanost intelektualni lastnini kot zakonitemu načinu za nagrajevanje umetniškega ustvarjanja in načinu, ki pomaga izboljšati in zagotavljati kakovost proizvodov in storitev.

- 96 % državljanom EU se zdi pomembno, da lahko izumitelji, ustvarjalci in poustvarjalci zaščitijo svoje pravice in so plačani za svoje delo;
- 86 % državljanom EU se zdi zaščita intelektualne lastnine pomembna, ker prispeva k izboljševanju in zagotavljanju kakovosti proizvodov in storitev.

Državljeni EU večinoma tudi priznavajo pomembno vlogo, ki jo ima intelektualna lastnina na področju inovacij in gospodarske uspešnosti.

- 76 % državljanov EU se strinja, da se inovacije in intelektualna lastnina medsebojno dopolnjujejo in da eni brez drugih v resnici ne morejo obstajati;
- 69 % se jih strinja, da podjetja, ki ustvarijo veliko intelektualne lastnine, bistveno več prispevajo k ustvarjanju delovnih mest in gospodarski rasti kot druga podjetja;

- 67 % državljanov EU se strinja, da bi brez zaščite intelektualne lastnine vladal gospodarski kaos.

Zaradi te zavezanosti zelo velika večina Evropejcev obsoja kršitve intelektualne lastnine, natančneje nakup ponarejenega blaga. Samo manjšini državljanov EU se zdi to sprejemljivo.

- 84 % anketiranih državljanov EU se ne strinja z izjavo „sprejemljivo je kupiti ponarejene izdelke, če gre za luksuzne izdelke“;
- 79 % anketiranih državljanov EU se ne strinja z izjavo „sprejemljivo je kupiti ponarejene izdelke, če originalni izdelek ni na voljo v kraju, v katerem živijo“;
- 74 % anketiranih državljanov EU se ne strinja z izjavo „sprejemljivo je kupiti ponarejene izdelke, če je originalni izdelek predrag“;
- 81 % anketiranih državljanov EU se strinja z izjavo „kupovanje ponarejenih izdelkov uničuje podjetja in delovna mesta“;
- 71 % anketiranih državljanov EU se strinja z izjavo „s kupovanjem ponarejenih izdelkov se podpirata delo otrok in nezakonita trgovina“.

Dejansko je zelo malo anketiranih Evropejcev izjavilo, da je kupilo ponarejene izdelke in/ali nezakonito naložilo vsebino s spleta: več kot devet od desetih Evropejcev je navedlo, da v zadnjih 12 mesecih niso kupili nobenega ponarejenega izdelka ali nezakonito naložili vsebine s spleta.

- 9 % anketiranih državljanov EU je navedlo, da so v zadnjih 12 mesecih namerno dostopali do nezakonite vsebine na spletu, jo naložili na svoj računalnik ali prenesli s spleta;
- 4 % anketiranih državljanov EU je navedlo, da so v zadnjih 12 mesecih namerno kupili ponarejeno blago, 6 % pa jih je navedlo, da so ga kupili, ker so bili zavedeni.

Demografski podatki so lahko zanimiv dejavnik za podrobnejšo opredelitev rezultatov:

- na nezakonito nalaganje zaščitene vsebine in dostopanje do nje na spletu vpliva predvsem starost: 26 % državljanov, starih od 15 do 24 let, je navedlo, da so v zadnjih 12 mesecih nezakonito naložili avtorsko zaščiteno vsebino s spleta ali dostopali do nje. Ta delež se pri starosti od 25 do 34 let zmanjša na 17 %, pri starosti od 35 do 44 let na 9 %, pri starosti od 45 do 54 let na 5 % in pri starosti nad 55 let pod 2 %;
- ženske in moški navajajo precej podobne nakupovalne navade, kar zadeva ponaredke, medtem ko je pri nezakonitem nalaganju vsebin s spleta delež moških, ki so priznali tako ravnanje v zadnjih 12 mesecih, več kot dvakrat večji kot delež žensk (13 % moških v primerjavi s 6 % žensk). Ta težnja je značilna tudi za starostno skupino od 15 do 24 let, v kateri je delež moških, ki so priznali nakup ponarejenih izdelkov, podoben deležu žensk (7 % moških v primerjavi s 5 % žensk), medtem ko je delež moških, starih od 15 do 24 let, ki so navedli, da so namerno dostopali do nezakonite vsebine, jo naložili na svoj računalnik ali prenesli s spleta, za deset odstotnih točk večji kot delež žensk iz iste starostne skupine (31 % moških proti 21 % žensk).

- Podobno se zdi, da stopnja izobrazbe prav tako ni pomembna pri prostovoljnem nakupu ponarejenih izdelkov, a zelo vpliva na nezakonito nalaganje/prenašanje in dostop do vsebin na spletu: 3 % Evropejcev, ki so končali šolanje pred 15. letom, je navedlo, da so v zadnjih 12 mesecih nezakonito naložili avtorsko zaščiteno vsebino ali dostopali do nje. Ta delež se poveča na 6 % pri državljanih, ki so končali šolanje v starosti od 16 do 19 let; na 10 % pri tistih, ki so končali šolanje po 20. letu starosti, in na 27 % pri državljanih, ki še študirajo. Razlike so tudi med državami članicami in glede na datum pristopa k Evropski uniji: 13 % državljanov iz držav članic, ki so se EU pridružile po letu 2004, je navedlo, da so v zadnjih 12 mesecih kupili ponarejeno blago, medtem ko je v drugih 15 državah članicah to navedla samo tretjina navedenega deleža (4 %). Ta razlika ne velja za nezakonito nalaganje vsebin ali dostopanje do njih, kjer so razlike minimalne.

II – POLEG TEORETIČNE PODPORE NAČELOM INTELEKTUALNE LASTNINE OBSTAJA BOLJ ZAPLETENA IN VČASIH PROTISLOVNA STVARNOST

Ugotovitve na prvi pogled opisujejo na splošno pozitivno dojemanje intelektualne lastnine s teoretičnega vidika. Vendar bi bilo treba to primerjati s poglobljeno subjektivno analizo.

Razumevanje intelektualne lastnine in povezanih pojmov pri Evropejcih še zdaleč ni dosledno in razkriva pomembne razlike med samoocenjenim/„subjektivnim“ razumevanjem in preverjenim/„objektivnim“ razumevanjem.

Obstajata očitno protislovje in razlika med subjektivnim razumevanjem intelektualne lastnine, ki ga imajo Evropejci po lastnih besedah, in objektivnim znanjem, ki ga dejansko imajo.

Tri četrtine Evropejcev je navedlo, da razumejo izraz „intelektualna lastnina“ in povezane izraze, kot so patenti, avtorske pravice, znamke itd.

- 73 % anketiranih državljanov EU je navedlo, da izraz „intelektualna lastnina“ dobro razumejo;
- 85 % anketiranih državljanov EU je navedlo, da izraz „avtorska pravica“ dobro razumejo;
- 79 % anketiranih državljanov EU je navedlo, da izraz „patent“ dobro razumejo.

Kazalniki objektivnega znanja pa dajejo drugačno sliko – samo 13 % Evropejcev je dokazalo dobro poznavanje pomena pojma intelektualna lastnina, 51 % jih je pokazalo povprečno poznavanje, 37 % pa slabo poznavanje.

- 46 % anketiranih Evropejcev ve, da je pravilna trditev „patentirane izume lahko po določenem času kdor koli zakonito kopira“;
- 34 % anketiranih Evropejcev ve, da je napačna trditev „geografske označbe so podatki, navedeni na proizvodih, ki opredeljujejo proizvajalca v primeru pritožbe“;
- 44 % anketiranih državljanov EU ve, da je napačna trditev „modela izdelka ni mogoče zaščititi, zaščiti je mogoče samo logotipe in imena proizvodov“.

Skratka, Evropejci poznajo intelektualno lastnino in z njo povezane glavne izraze, vendar pa jih ne razumejo dobro. Drugi element, po katerem bi se lahko razčlenila velika intelektualna zavezanost Evropejcev načelom intelektualne lastnine, je obstoj določene stopnje strpnosti do zamisli, da bi bilo kršitve intelektualne lastnine mogoče šteti za zakonite.

Kar nekaj Evropejcev (približno tretjina) gleda na ponarejanje z naklonjenostjo, kot na „pameten“ način za ohranjanje kupne moči in tudi kot na „dejanje protesta“ proti velikim vrhunskim znamkam in neuravnoteženemu gospodarskemu sistemu.

Na ponarejanje, ki se na etični ravni obsoja zaradi zelo negativnih posledic na makroekonomski ravni, je mogoče gledati bolj naklonjeno, kadar se predstavlja z vidika posameznikov in ob upoštevanju osebne koristi.

- 34 % anketiranih državljanov EU se strinja s trditvijo „s kupovanjem ponarejenih izdelkov je mogoče opraviti pameten nakup, ki vam omogoči, da dobite zelene izdelke, hkrati pa ohranite svojo kupno moč“;
- 38 % anketiranih državljanov EU se strinja s trditvijo „kupovanje ponarejenih izdelkov je dejanje protesta in način upora proti tržno usmerjenemu gospodarstvu in velikim vodilnim znamkam“.

To dojemanje ni enako med vsemi prebivalci EU. Bolj ali manj je odvisno od starosti, poklica in države stalnega prebivališča anketirancev. Obe trditvi (na kupovanje ponaredkov se gleda kot na „dejanje protesta“ in/ali „pameten nakup“) imata podobne vzorce:

- **pomembna spremenljivka, ki jo je treba upoštevati, je starost:** mlajši kot so državljani EU, verjetneje je, da se strinjajo z navedenima trditvama. 49 % državljanov, starih od 15 do 24 let, se strinja, da se na kupovanje ponaredkov lahko gleda kot na „dejanje protesta“; ta delež se s starostjo nenehno zmanjšuje: 44 % anketirancev, starih od 25 do 34 let, 38 % anketirancev, starih od 35 do 44 let, 35 % anketirancev, starih od 45 do 54 let, 34 % anketirancev, starih od 55 do 64 let, in 32 % državljanov, starih 65 let ali več. 52 % državljanov EU, starih od 15 do 24 let, se strinja, da lahko potrošniki z nakupom ponaredkov opravijo „pameten nakup“; tudi ta številka se s starostjo dosledno zmanjšuje: 39 % anketiranih, starih od 25 do 34 let, 34 % anketiranih, starih od 35 do 44 let, 31 % anketiranih, starih od 45 do 54 let, 29 % anketiranih, starih od 55 do 64 let, in 25 % državljanov, starih 65 let ali več;
- dojemanje se zelo spreminja tudi glede na poklic anketirancev. 50 % državljanov EU, ki iščejo zaposlitev, se strinja, da se lahko na kupovanje ponaredkov gleda kot na „dejanje protesta“, medtem ko znaša ta delež pri državljanih EU na splošno 38 %. Ta rezultat je višji tudi med „nadzorniki in delovodji“ (46 %), „fizičnimi delavci“ (44 %), najbolj pa med „**študenti**“ (50 %, kar je najvišja stopnja strinjanja, izmerjena med poklicnimi skupinami);
- **stopnja izobrazbe ne vpliva sorazmerno na rezultate tega vprašanja. Vendar je mogoče ugotoviti, da državljani, ki so študirali najdlje (tj. ki so končali šolanje po 20. letu starosti), navajajo najnižjo stopnjo strinjanja (35 % se jih strinja, da je kupovanje ponaredkov lahko dejanje protesta);**
- **na splošno je stopnja strinjanja z obema trditvama bistveno višja v državah članicah, ki so se EU pridružile po letu 2004 (45 % anketirancev se strinja z zamisljivo, da je kupovanje ponaredkov lahko dejanje protesta), kot v drugih državah članicah (strinja se 36 % anketirancev).**

Analiza dojemanja in odnosov najmlajše generacije Evropejcev kaže, da imajo državljani, stari od 15 do 24 let, najbolj strpno mnenje glede ponarejanja in nezakonitega nalaganja vsebin s spleta.

Poleg navedenih rezultatov se mlajša generacija zlasti nagiba k mnenju, da je nezakonito nalaganje avtorsko zaščitene vsebin s spleta ali dostopanje do njih sprejemljivo, čeprav večina deli skupno zavezanost najpomembnejšim načelom intelektualne lastnine.

- 22 % Evropejcev meni, da je sprejemljivo nezakonito naložiti ali dostopiti do avtorsko zaščitene vsebine, če v njihovi državi za to ni zakonite možnosti. Ta delež je med državljani, starimi od 15 do 24 let, 20 odstotnih točk večji (42 %);
- 42 % Evropejcev meni, da je sprejemljivo nezakonito naložiti avtorsko zaščiteno vsebino ali do nje dostopati na spletu, če je to za osebno uporabo. Ta delež se med državljani, starimi od 15 do 24 let, zviša za 15 odstotnih točk na 57 %.

Opisano protislovje je mogoče delno pojasniti z analizo vprašanj, povezanih s tistimi, ki imajo največ koristi od intelektualne lastnine.

Na vprašanje, kdo ima največ koristi od zaščite intelektualne lastnine in njenega uveljavljanja, je samo približno desetina Evropejcev odgovorila, da „potrošniki kot oni sami“, veliko pogosteje pa so navajali velike družbe in uspešne umetnike.

To lahko ponazarja mnenje, da imajo od intelektualne lastnine korist predvsem elite, in dokazuje nerazumevanje zamisli ali nestrinjanje z njo, da intelektualna lastnina koristi evropskim državljanom na splošno.

Zakonite ponudbe

Del tega oddelka je bil posebej osredotočen na zakonite ponudbe za dostop do značilnih avtorsko zaščitene vsebin (glasbe, filmov, televizijskih oddaj, knjig, neposrednih prenosov športnih dogodkov, fotografij, časopisov ali videoiger) na spletu.

Ozaveščenost ljudi glede ponudb za zakonito nalaganje vsebin s spleta je zelo odvisna od vsebine. Za glasbo je dokaj visoka (65 % Evropejcev ve, da v njihovi državi obstajajo zakonite ponudbe za nalaganje ali pretakanje glasbe); več kot polovica jih to ve za film (56 %), časopise (55 %), televizijske serije (51 %) in knjige (50 %); manj kot polovica pa za videoigre (46 %), fotografije (46 %) in neposredni prenos športnih dogodkov (44 %).

Raven seznanjenosti z zakonitimi ponodbami na spletu se od države do države zelo razlikuje. Ne glede na vsebino so z zakonitimi ponodbami sistematično najbolj seznanjeni v nordijskih (Danska, Švedska, Finska) in anglosaških državah (Združeno kraljestvo, Irska), Belgiji in na Nizozemskem. Obratno pa zakonite ponudbe najmanj in veliko slabše od evropskega povprečja poznajo na Hrvaškem, v Bolgariji, Romuniji, na Poljskem, Malti in v Italiji. Z zakonitimi ponodbami so veliko bolj seznanjene mlajše generacije, ki so najbolj izpostavljene nezakonitemu nalaganju vsebin s spleta. Seznanjenost z zakonitimi ponodbami je ne glede na vsebino med mlajšimi generacijami najmanj za osem odstotnih točk višja od evropskega povprečja:

- 83 % anketirancev, starih od 15 do 24 let, ve, da so na spletu na voljo zakonite ponudbe za glasbo;
- več kot dve tretjini anketiranih, starih od 15 do 24 let, ve, da so na voljo zakonite ponudbe za dostop do filmov (67 %) ali televizijskih serij (65 %);

- šest od desetih anketirancev je navedlo, da vedo, kako lahko zakonito dostopajo do časopisov (63 %), fotografij (62 %) in knjig (60 %);
- večina mladih ve, kako lahko zakonito dostopajo do videoiger (55 %) in neposrednih prenosov športnih dogodkov (55 %).

Evropejci na kakovost in raznovrstnost teh zakonitih ponudb gledajo z naklonjenostjo. Vendar je še vedno precejšen delež v skupini mladih, starih od 15 do 24 let, približno tretjina, ki se mu zdijo nezakonite ponudbe privlačnejše:

- 55 % Evropejcev meni, da „je kakovost vsebin, ki se zagotavljajo z zakonitimi storitvami, vsaj taka kot kakovost vsebin, dostopnih prek nezakonitih rešitev“, 27 % pa se jih s tem ne strinja. Za anketirance, ki dobro poznajo obe vrsti ponudb, tj. mlajše generacije, je razmerje 63 % : 33 % za anketirance, stare od 15 do 24 let, in 61 % : 30 % za anketirance, stare od 25 do 34 let. Ena tretjina mladih Evropejcev torej meni, da so nezakonite vsebine kakovostnejše;
- dejstvo, da so zakonite ponudbe najmanj tako raznovrstne kot nezakonite, priznava 50 % Evropejcev, medtem ko se jih 30 % s tem ne strinja. Razmerje je 55 % : 39 % za anketirance, stare od 15 do 24 let, in 54 % : 37 % za anketirance, stare od 25 do 34 let. Skoraj štirje od desetih mladih Evropejcev so navedli, da so nezakonite vsebine na spletu raznovrstnejše kot zakonito dostopne vsebine;
- 19 % Evropejcev se je vprašalo, ali je spletna stran, s katere so lahko naložili glasbo ali video, zakonita ali ne, 12 % pa jih je dejansko raziskalo, ali je zadevna spletna stran zakonita ali ne. Treba je opozoriti, da so te številke veliko višje za anketirane, stare od 15 do 24 let, saj se jih je 42 % vprašalo, ali je spletna stran, s katere so lahko naložili glasbo ali video, zakonita ali ne, 26 % pa jih je dejansko raziskalo, ali je zadevna spletna stran zakonita ali ne.

Obstoj zakonitih ponudb in seznanjenost z njimi bi lahko vplivala na nezakonito nalaganje vsebin s spleta, saj se 80 % Evropejcev strinja s trditvijo „kadar je na voljo cenovno ugodna zakonita možnost, raje dostopam do vsebine/jo naložim/pretočim prek dovoljenih platform in tega ne storim nezakonito“, pri čemer je tokrat podatek za državljane, stare od 15 do 24 let, popolnoma enak.